

или да се послужимо рјеђом прогресивном асимилацијом, која иначе постоји у језику, или чешћом регресивном асимилацијом, те тако на неки начин рјешавамо могућност уклапајући у своје изговорне навике оно што је нама и свим другим људима на свијету диктат материнског језика.

Др ИСМЕТ СМАИЛОВИЋ сматра, у вези с могућности транскрипције изворног арапског имена у облику Гамал или Џемал, да је С. Јанковић полазио од египатске ситуације док он полази са гледишта књижевног арапског језика гдје је нормативан изговор арапског *džima ğ* (тј. џ). — Што се тиче могућности звучне реализације *x*, он напомиње да је у именима као *Зухра*, *Езхер* она — звучна.

Др ШИМУН ШОЊЕ поставља питање да ли смо у транскрипцији старогрчких имена вјерно репродуцирали изговор. Мада је традиција у преношењу тих имена врло стара, класичним филолозима би требало дати могућност да предложи поједине ревизије. Кад је у питању двострука могућност *Ахил*/*Ахилеј*, потребно је напоменути да смо облик *Ахил* без сумње преузели од Нијемаца код којих се тај облик углавном и данас практикује. Али ако је грчки облик *Achylleus*, онда има разлога да замијенимо *Ахил* са *Ахилеј* тим више што за паралелне случајеве из грчког имамо управо таква рјешења: за *Odysseus* — Одисеј, а за *Idomeneus* — Идоменеј. »Ми морамо знати да имамо посла с мртвим језиком и да ми никада нећемо доћи до аутентичнога фонетскога изгледа старогрчкога као ни старолатинскога. Међутим, . . . класична филологија има право да прави на том пољу замашне радове и да се настоји што више приближити оном аутентичном изговору«, иако ће то бити само конјектуре. — У новије вријеме поставља се питање и традиционалног читања латинског, односно питање могућности његовог аутентичног читања (на примјер *Cezar* или *Kajsar*), али то је другачије питање од питања двострукости Ахилеј/Ахил.

МИТАР ПЕШИКАН

УЗ ВЛАСТИТИ РЕФЕРАТ И ДРУГЕ РЕФЕРАТЕ О ТРАНСКРИПЦИЈИ ТУЂИХ ИМЕНА

»Можда нигдје толико правописног нереда и произвољности не срећемо колико у уобличавању туђих властитих имена. И то никако није ограничено на подручја далеких и код нас слабо познатих језика, од чије материје полазим настојећи да у свом реферату помогнем разјашњавању неких начелних недоумица, иако је проблематика у великој мјери заједничка и за даље и за ближе језике. Да се та шароликост ограничава на језике које називамо егзотичнима и који се код нас не изуча-

вају — још бисмо је и могли разумјети, јер транскрипција имена из тих језика није код нас нормативно обрађивана. Али шта да кажемо кад из области нама сродних и доста понатих словенских језика, у једном репрезентативно изданом географском приручнику, на сусједним картама или чак и на истој, наилазимо на примјер:

Далњиј, Клинци — али на другој карти *Далњиј, Кљинци; Николајев, Николајевскиј* — поред *Њиколајев, Њиколајевск;*

Моленск, Јелец — али *Ољењок, Зељенодољск;*

Могилев, на другој карти *Могилџ* — умјесто исправног *Могилџов;*

Јенисеј — али *Јењисејск;*

Лењинград, Лењиногорск — али *Лењинск;*

Великије Луки — али *Вељикиј Устјуг;*

Березники, Котельник — али *Бјерезово, Родњики* (са истом б п е з о м у основи, односно са истим словенским суфиксом *-ник*);

Иркутск, Јакутск — али *Брацк* (за исто *-тск*, које одговара нашем *-тски*).

Овакви, на жалост нимало усамљени примјери не охрабрују филологе да се усрдно баве језичком нормом и унапређивањем језичке културе. И свакако је немоћ филолога да одсудније утичу на језички израз битан разлог што данас лингвисти нерадо посвећују свој рад овој језикословној грани, која није била испод части ни Даничићу или Белићу, али је питање да ли би се и они бавили толико језичком нормом да су имали осјећај како раде узалудан посао. Ипак, не смијемо западати у малодушност, морамо урадити оно што зависи од нас. Остало нам је доста необрађенога или недовољно обрађенога, да и не говорим о непречишћеноме и неусаглашеноме. И док је тако, немамо права да сву кривицу сваљујемо рецимо на новинаре, картографе и оне који им допуштају да без икакве одговорности поступају онако како поступају.

У часопису »Наш језик« *настојимо да дамо прилог ублажавању празнина у нормирању транскрипције туђих имена, па смо писање арапских имена имали као главну нормативну тему једне свеске, а ових дана предајемо у штампи свеску у којој разматрамо уобличавање кинеских и јапанских властитих имена. Избор је био условљен с једне стране изузетним међународним значајем тих језика и одговарајућих нација, са чим иде заједно и учесталост имена у нашој јавној ријечи — а с друге стране готово невјероватним правописним хаосом који влада код нас у уобличавању арапских и кинеских имена (док су јапанска прошла срећније).*

При обради оваквих тема, а то важи и за реферат који овдје подносим, свјесни смо ограничених могућности утицаја на језички израз и невеликог домета реално могућног нормирања, бар у републици Србији. Филолог — нормативац код нас може

указивати на одступања од прихваћених одредби важећег правописа и настојати да сузбија такве појаве; може утврђивати и неписана правила изражајног узуса, културног обичаја који влада у бољем језичком изразу — било да она допуњавају правописне одредбе, било да се у понечему и косе с њима — и указивати на огрешења о та правила.¹ Изван ових оквира, међутим, можемо само предлагати својим колегама (активним филолозима и практичарима с црвеном оловком — наравно, колико читају лингвистичка гласила) ставове које сматрамо оправданим и разборитим, настојећи да се у круговима филолошких радника што више и у што погоднијем виду стварају заједничка схватања, која једино могу рачунати с битнијим утицајем на језичку културу. Зато, на примјер, није случајно што у нашем разматрању арабизама углавном изостају категорични ставови о могућним конкретним рјешењима, јер желимо да оставимо распон и простор за тражење што усаглашенијих одредбења на ширем простору; разумљиво је, кад се има у виду специфичност ове језичке материје, што нас посебно занимају ставови колега из Босне и Херцеговине.²

¹ Као примјер уважавања тог културног узуса можемо навести став према руским презименима на *-нин* изложен у Нашем језику XXII/1-2. Оваква изузимања тим су оправданија што се могу идентификовати као системско правило (примјенљиво на с в а руска имена на *-нин*), а не као лексички списак. Допуштајући овакве корекције правописног правила о преношењу руских позиционо умекшаних *n'* и *l'*, не бих међутим, никако ишао до генералног одступања од тога правила, према ставу у реферату Б. Дабића. Наиме, кад је у питању руски језик, битни чиниоци нијесу само фонетика и фонологија, него и посебна сродност словенских језика, која утиче на идентификовање појединих појава са нашим, што и Дабић исправно истиче говорећи о транскрипцији руских придјева.

² У том смислу поздрављам чињеницу да се и на овом савјетовању доста пажње посветило транскрипцији одн. преозвучавању арапских имена и других оријентализама. Посебно радује висок степен сагласности онога што је речено у Нашем језику са ставовима не само И. Смаиловића него и С. Јанковића, прије свега у основном односу према утицају посредништва западноевропских језика. Истакнимо, да не би било неспоразума, да се ниједан од тројице аутора који су о томе писали у Нашем језику XXI/4-5 није изјаснио за то да се арапска лична имена преиначују како би се изједначила с нашим муслиманским именима; напротив, нпр. у мом тексту изричито стоји: »Питање облика *Енвер* или *Анвар*, *Есад* или *Асад* и сл. зависиће од одређења у претходном случају [тј. у питању да ли и транскрипцији арапске «фетхе» ићи на генерално «акање» или изузети одређене позиције из тога]: ако се одредимо за *е* у аналогним позицијама, имена ће аутоматски гласити *Енвер*, *Есад* — а у противном случају неће, јер се страна имена данас не адаптирају нашим, него се транскрибују као и друге речи«. — Заправо, једино крупније отворено питање и своди се на ово, тј. хоћемо ли генерализовати акање, или ћемо из њега изузети приближно оне позиције у којима се тај арапски глас замјењује са *е* у нашим традиционалним арабизмима (како бисмо имали што једиственија системска правила и за старије и за новије арабизме), или ћемо како друкчије (пожељно: што једноставније) утврдити позиције у којима одступамо од акања. Добро би било да се код нас, посебно у БиХ, што прије искристалише заједнички став о овоме, како бисмо могли одређеније дјеловати на пољу унапређивања језичке културе.

изворног писања установили неки чврст и досљедан систем по

Ја бих имао и корак даље, констатујући да нас, иако се бавимо само нормирањем преозвученог, тзв. фонетског писања а не изворног, веома интересују и правописна рјешења у језичком изразу који иде начелно на изворно писање. Доста ће утицаја на стање ове материје код нас имати и пракса широм Европе и Америке, а поготово је за нас важно са чим ћемо се сретати овдје, у свакодневном животу, на примјер под којим словом да тражимо неки појам у енциклопедијским издањима загребачког Лексикографског завода, која продиру до сваког културног човјека. Било би нам свима олакшано уношење неког реда речимо у писање арапских имена ако би они који се држе начелно којем ће писати та имена, било да се тај систем више заснива на транслитерацији (пресликавању односа својствених арапском писму) или на фонолошкој транскрипцији.

Помињем стално арапска имена зато што смо ту у положају да заузмемо активан однос, непосредно према изворном језику, а не да се ослањамо на разне посредничке транскрипције, као што то морамо чинити кад су у питању даљи језици — ако хоћемо да останемо реалистични, да се не залетимо даље него што можемо савладати. За арапски језик, међутим, ми немамо разлога да прислушкујемо по Европи како ће ко изговорити овај или онај арапски глас или да загледамо како ће преписати арапско слово. Ми имамо своју оријенталистику и своју оријенталистичку традицију, ми смо у положају — географском, културно-историјском, ако хоћете и политичком — да питања транскрипције арапских имена ријешимо независно и на такав начин да би се и други могли у томе којечему поучити. Остаје да видимо да ли ћемо то и остварити.»